

Sprawy połączone C-89/10 i C-96/10

Q-Beef NV

przeciwko

Belgische Staat

i

Frans Bosschaert

przeciwko

Belgische Staat i in.

(wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym
złożone przez
rechtbank van eerste aanleg te Brussel)

Krajowe opłaty niezgodne z prawem Unii – Opłaty uiszczone zgodnie z systemem pomocy finansowej i opłat uznanym za sprzeczny z prawem Unii – System zastąpiony nowym systemem uznanym za zgodny – Zwrot nienależnie pobranych opłat – Zasady równoważności i skuteczności – Długość terminu przedawnienia – Dies a quo – Wierzytelności do zaspokojenia od państwa i od jednostek – Różne terminy

Streszczenie wyroku

1. *Prawo Unii – Bezpośrednia skuteczność – Podatki krajowe niezgodne z prawem Unii – Zwrot – Tryby postępowania – Stosowanie prawa krajowego – Przewidziane w nim terminy przedawnienia lub prekluzji*
2. *Prawo Unii – Bezpośrednia skuteczność – Podatki krajowe niezgodne z prawem Unii – Zwrot – Tryby postępowania – Stosowanie prawa krajowego – Przewidziany w nim termin przedawnienia zwrotu opłat od jednostki będącej pośrednikiem dla państwa – Dopuszczalność – Przesłanka*
3. *Pytania prejudycjalne – Wykładnia – Skutki w czasie wyroków dokonujących wykładni – Skutek wsteczny – Wyrok stwierdzający niezgodność z prawem Unii skutku wstecznego uregulowania krajowego*

(art. 267 TFUE)

1. Prawo Unii nie przeciwstawia się stosowaniu pięcioletniego terminu przedawnienia przewidzianego w krajowym porządku prawnym dla wierzytelności wobec państwa, do powództw o zwrot opłat uiszczonych z naruszeniem prawa Unii na podstawie „mieszanego systemu pomocy i opłat”.

W istocie przy braku zharmonizowanych reguł zwracania opłat naruszonych z naruszeniem prawa Unii państwa członkowskie zachowują prawo stosowania zasad proceduralnych przewidzianych w ich wewnętrznym porządku prawnym, w szczególności w zakresie terminów

prekluzji, z zastrzeżeniem przestrzegania zasad równoważności i skuteczności.

Tymczasem zasada równoważności nie zostaje naruszona, gdy pięcioletni termin przedawnienia ma zastosowanie do wszystkich wierzytelności wobec danego państwa członkowskiego, a jego stosowanie nie zależy od tego, czy wierzytelność wynika z naruszenia prawa krajowego lub prawa Unii, czego sprawdzenie należy do sądu krajowego. Jeżeli chodzi o zasadę skuteczności ustalenie rozsądnych terminów na wniesienie skargi pod rygorem prekluzji, dla zachowania pewności prawa, która chroni jednocześnie zainteresowanego podatnika i organ administracji jest zgodne z prawem Unii. Terminy takie nie czynią bowiem praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym wykonywanie uprawnień przysługujących w porządku prawnym Unii, nawet jeżeli z istoty rzeczy upływ tych terminów powoduje odrzucenie wniesionej skargi w całości lub w części.

(por. pkt 34–36, 38; pkt 1 sentencji)

2. Prawo Unii nie przeciwstawia się uregulowaniu krajowemu, które przyznaje jednostce dłuższy termin na uzyskanie zwrotu opłat od innej jednostki występującej jako podatnik, któremu nienależnie uiszcza je ona i który uiszcza je na rachunek pierwszej jednostki na rzecz państwa, podczas gdy do powództwa pierwszej jednostki zastosowanie miałoby krótszy termin stanowiący odstępstwo od powszechnie obowiązujących zasad dotyczących powództw o zwrot nienależnych świadczeń, gdyby uiszczała ona opłaty bezpośrednio na rzecz państwa, o ile jednostki działające jako podatnicy mogą rzeczywiście dochodzić od państwa kwot ewentualnie uiszczonych w imieniu innych jednostek.

(por. pkt 45; pkt 2 sentencji)

3. Stwierdzenie przez Trybunał, w wyroku wydanym po rozpoznaniu odesłania prejudycjalnego, niezgodności z prawem Unii wstecznego oddziaływania uregulowania krajowego nie wywiera wpływu na rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia przewidzianego w prawie krajowym w odniesieniu do wierzytelności wobec danego państwa członkowskiego.

W istocie po pierwsze, kwestia określenia rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia należy zasadniczo do prawa krajowego. Po drugie, wyrok wydany w trybie prejudycjalnym ma nie konstytutywny, a wyłącznie deklaratorywny charakter, z tym że co do zasady wywołuje on skutki z mocą wsteczną, od daty wejścia w życie interpretowanego przepisu. W konsekwencji prawo Unii stoi na przeszkodzie powołaniu się przez organ krajowy na upływ rozsądnego terminu przedawnienia jedynie w sytuacji, gdy zachowanie organów krajowych w połączeniu z istnieniem instytucji prekluzji doprowadziło do całkowitego pozbawienia danej osoby możliwości dochodzenia swoich praw przed sądami krajowymi.

(por. pkt 47, 48, 51, 53; pkt 3 sentencji)

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 8 września 2011 r. (*)

Krajowe opłaty niezgodne z prawem Unii – Opłaty uiszczane zgodnie z systemem pomocy finansowej i opłat uznanym za sprzeczny z prawem Unii – System zastąpiony nowym systemem

uznanym za zgodny – Zwrot nienależnie pobranych opłat – Zasady równowagi i skuteczności – Długość terminu przedawnienia – Dies a quo – Wierzytelności do zaspokojenia od państwa i od jednostek – Różne terminy

W sprawach połączonych C-89/10 i C-96/10

mających za przedmiot wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożone przez Rechtbank van eerste aanleg te Brussel (Belgia) w postanowieniach odpowiednio z dnia 29 i 12 stycznia 2010 r., które wpłynęły do Trybunału w dniach 17 i 22 lutego 2010 r. w postępowaniach:

Q&Beef NV (C-89/10)

przeciwko

Belgische Staat,

oraz

Frans Bosschaert (C-96/10)

przeciwko

Belgische Staat,

Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV,

Slachthuizen Goossens NV,

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: J.C. Bonichot, prezes izby, L. Bay Larsen, C. Toader (sprawozdawca), A. Prechal i E. Jarašiūnas, sędziowie,

rzecznik generalny: N. Jääskinen,

sekretarz: C. Strömholm, administrator,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 3 lutego 2011 r.,

rozważywszy uwagi przedstawione:

- w imieniu Q&Beef NV oraz F. Bosschaerta przez J. Arnauts-Smeetsa, advocaat,
- w imieniu Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV oraz Slachthuizen Goossens NV przez A. D'Halluina oraz F. van Remoortela, advocaten,
- w imieniu rządu belgijskiego przez J.C. Halleux, działającego w charakterze pełnomocnika, wspieranego przez Y. Vastersavendtsa oraz E. Jacobowitza, advocaten,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez S. Thomasa oraz H. van Vlieta działających w charakterze pełnomocników,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 26 maja 2011 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczą zgodności z wynikającymi z prawa Unii zasadami równoważności i skuteczności szczególnego pięcioletniego terminu przedawnienia przewidzianego w prawie krajowym Królestwa Belgii oraz określenia początku biegu tego terminu.

2 Wnioski te zostały przedstawione w ramach sporu po pierwsze między Q&Beef NV (zwaną dalej „Q&Beef”) a państwem belgijskim (sprawa C-89/10) oraz po drugie sporu między panem Bosschaertem a państwem belgijskim i Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV i Slachthuizen Goossens NV (zwanymi dalej „spółkami Goossens”) (sprawa C-96/10) w przedmiocie możliwości stosowania pięcioletniego terminu przedawnienia do skarg przeciwko państwu belgijskiemu mających na celu uzyskanie zwrotu opłat uiszczonych na rzecz Fonds de la santé et de la production des animaux [funduszu ochrony zdrowia zwierząt i jakości produktów zwierzęcych (zwanego dalej „funduszem”)].

Ramy prawne

Uregulowania krajowe dotyczące funduszu

Uregulowanie z 1987 r.

3 Dierengezondheidswet [ustawa o zdrowiu zwierząt] z dnia 24 marca 1987 r. (*Belgisch Staatsblad* z dnia 17 kwietnia 1987 r., s. 5788, zwana dalej „ustawą z 1987 r.”) ustanowiła system finansowania świadczeń związanych ze zwalczaniem chorób zwierząt i poprawą higieny, zdrowia i jakości zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego (zwany dalej „systemem z 1987 r.”). Zgodnie z art. 2 tej ustawy zmierza ona do „zwalczania chorób zwierząt w celu wspierania zdrowia publicznego i koniunktury gospodarczej posiadaczy zwierząt”.

4 Artykuł 32 ust. 2 ustawy z 1987 r. stanowi:

„Przy ministerstwie rolnictwa zostaje utworzony [fundusz] [...]. Fundusz ma przyczyniać się do finansowania wynagrodzeń, dotacji i innych świadczeń związanych ze zwalczaniem chorób zwierząt i poprawą higieny, zdrowia i jakości zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego. Fundusz pozyskuje środki z:

1) obowiązkowych opłat pobieranych od osób fizycznych i prawnych, które produkują, przetwarzają, transportują, przerabiają, sprzedają lub wprowadzają na rynek zwierzęta;

[...]

Jeżeli obowiązkowa opłata pobierana jest od osób przetwarzających, transportujących, przerabiających, sprzedających zwierzęta lub produkty pochodzenia zwierzęcego lub wprowadzających je na rynek, to przenoszona jest ona przy każdej sprzedaży aż do etapu producenta”.

5 Ustawa z 1987 r. uprawnia króla do ustalenia w drodze rozporządzenia wysokości tych obowiązkowych opłat oraz regul ich pobierania. W Koninklijk besluit van 11 december 1987 betreffende de verplichte bijdragen aan het Fonds voor de gezondheid en de productie van de dieren [rozporządzeniu królewskim z dnia 11 grudnia 1987 r. w sprawie obowiązkowych opłat na rzecz funduszu zdrowia zwierząt i produkcji zwierzęcej] (*Belgisch Staatsblad* z dnia 23 grudnia

1987, s. 19317 zwanym dalej „rozporządzeniem z 1987 r.”) od dnia 1 stycznia 1988 r. na ubojnie i na eksporterów została nałożona opłata obowiązkowa za każdą ubitą lub wywiezioną sztukę bydła, za każde ubite lub wywiezione żywe cielę i za każdą ubitą lub wywiezioną sztukę wini w celu sfinansowania funduszu zdrowia zwierząt i produkcji zwierzęcej. Obowiązkowe opłaty nałożone na ubojnie i eksporterów miały być przenoszone przez nich na dostawcę zwierząt, który z kolei w danym przypadku przenosi je na sprzedawcę i w ten sposób aż do producenta. Ustawa i rozporządzenie z 1987 r. były następnie wielokrotnie zmieniane. Jeden z tych aktów nie został notyfikowany Komisji stosownie do art. 93 ust. 3 traktatu EWG (który stał się art. 93 ust. 3 traktatu WE, a on sam art. 88 ust. 3 WE).

Ustawa z 1998 r.

6 W następstwie decyzji Komisji 91/538/EWG z dnia 7 maja 1991 r. w sprawie funduszu zdrowia zwierząt i produkcji zwierzęcej w Belgii (Dz.U. L 294, s. 43) stwierdzającej niezgodność systemu z 1987 r. ze wspólnym rynkiem i na mocy Wet betreffende de oprichting van een Begrotingsfonds voor de gezondheid en de kwaliteit van de dieren en de dierlijke producten [ustawy z dnia 23 marca 1998 r. dotyczącej utworzenia funduszu budżetowego na rzecz zdrowia zwierząt oraz jakości zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego] (*Belgisch Staatsblad* z dnia 30 kwietnia 1998 r., s. 13469, zwanej dalej „ustawą z 1998 r.”) system ten został uchylony i zastąpiony nowym systemem (zwanym dalej „systemem z 1998 r.”), który obejmuje nowe uregulowanie opłat obowiązkowych, mających zastosowanie z mocą wsteczną od dnia 1 stycznia 1988 r., oraz nowy fundusz – fundusz budżetowy na rzecz zdrowia zwierząt oraz jakości zwierząt i produktów pochodzenia zwierzęcego (zwany dalej „częściowo z funduszem systemu z 1987 r. „funduszem”). Zasadnicza różnica między systemem z 1998 r. a systemem z 1987 r. polega na tym, że nie przewiduje już on opłat za zwierzęta przywożone oraz że od dnia 1 stycznia 1997 r. nie wymaga się opłat z tytułu zwierząt wywożonych.

7 Artykuł 5 ustawy z 1998 r. przewiduje, że fundusz z 1998 r. zasilany jest w szczególności opłatami nałożonymi przez króla na osoby fizyczne i prawne, które produkują, przetwarzają, transportują, przerabiają, sprzedają lub wprowadzają na rynek zwierzęta bądź produkty pochodzenia zwierzęcego.

8 Artykuł 14 ustawy z 1998 r. przewiduje obowiązek uiszczania opłat przez ubojnie i eksporterów. Kwoty tych opłat różni się w zależności od okresu, za jaki są należne. Zgodnie z tym przepisem:

„Od ubojni i eksporterów pobierane są następujące opłaty obowiązkowe na rzecz funduszu

[...].

Opłaty obowiązkowe przenoszone są na producenta.

Opłaty obowiązkowe pobiera się tylko za zwierzęta krajowe. Nie pobiera się ich za zwierzęta przywożone. Od dnia 1 stycznia 1997 r. przestaje się pobierać je za zwierzęta wywożone.

Opłaty obowiązkowe uiszczone za zwierzęta przywołane od dnia 1 stycznia 1988 r. zgodnie z [rozporządzeniem z 1987 r.] zmienionym rozporządzeniami królewskimi z dnia 8 kwietnia 1989 r., 23 listopada 1990 r., 19 kwietnia 1993 r., 15 maja 1995 r., 25 lutego 1996 r. i 13 marca 1997 r., zwracane są wierzycielom, którzy wykazały, że wpłacone przez nich opłaty obowiązkowe dotyczą zwierząt przywołanych, że te opłaty obowiązkowe nie zostały przez nich przeniesione na producentów lub że przeniesienia nie cofnięto i że uiszcili oni w całości opłaty obowiązkowe za zwierzęta krajowe włącznie z wywiezionymi zwierzętami rzeźnymi i wywiezionymi zwierzętami hodowlanymi i użytkowymi”.

9 W art. 15 i 16 ustawy z 1998 r. nakładane są opłaty na osoby odpowiedzialne za gospodarstwa, gdzie prowadzona jest hodowla trzody chlewnej, oraz na mleczarnie i posiadaczy zezwoleń na sprzedaż produktów mlecznych.

10 Artykuł 17 akapit drugi ustawy z 1998 r. przewiduje dokonujące się z mocy prawa potrącenie wierzytelności z tytułu opłat uiszczonych w ramach systemu z 1987 r. ze opłatami należnymi w ramach systemu z 1998 r.

Uregulowania krajowe dotyczące zwrotu nienależnych świadczeń oraz przedawnienia

11 Artykuł 1376 kodeksu cywilnego ma następujące brzmienie:

„Kto wskutek omyłki lub świadomego postępowania uzyska nienależne świadczenie, zobowiązany jest do jego zwrotu na rzecz osoby, od której je otrzymał”.

12 Artykuł 2262a ust. 1 akapit pierwszy kodeksu cywilnego, zmieniony ustawą z dnia 10 czerwca 1998 r., która weszła w życie w dniu 27 lipca 1998 r., stanowi:

„Wszystkie roszczenia osobiste przedawniają się z upływem dziesięciu lat”.

13 Artykuł 2244 kodeksu cywilnego określający główne przyczyny przerwania biegu przedawnienia przewiduje w akapitach pierwszym i drugim, iż:

„Doręczenie pozwu, wezwania do zapłaty lub decyzji o zajęciu osobie, względem której bieg terminu przedawnienia ma zostać przerwany, skutkuje przerwaniem biegu przedawnienia w drodze cywilnej.

Wniesienie pozwu przerywa bieg przedawnienia do czasu wydania ostatecznego orzeczenia”.

14 Artykuł 100 ust. 1 Gecoördineerde wetten van 17 juli 1991 op de Rijkscomptabiliteit [skoordynowanych ustaw z dnia 17 lipca 1991 r. o rachunkowości państwowej] (*Belgisch Staatsblad* z dnia 21 sierpnia 1991 r., s. 17960, zwanych dalej „skoordynowanymi ustawami o rachunkowości”) stanowi:

„Przedawniają się i przepadają na trwałe na rzecz państwa niezależnie od stwierdzenia przypadku na podstawie innych przepisów prawnych, administracyjnych lub postanowień umownych w danej sprawie:

1) wierzytelności, które pomimo obowiązku zgłoszenia zgodnie z przepisami prawnymi lub administracyjnymi nie zostały zgłoszone w terminie pięciu lat od dnia 1 stycznia roku budżetowego, w trakcie którego powstały

[...]”.

15 Artyku? 101 skoordynowanych ustaw o rachunkowo?ci stanowi:

„[...] Wytoczenie powództwa przed s?d zawiesza bieg przedawnienia do chwili wydania ostatecznego orzeczenia”.

16 Je?eli chodzi o przedawnienie roszczenia regresowego, art. 2257 kodeksu cywilnego przewiduje:

„Bieg przedawnienia ulega zawieszeniu:

[...]

W stosunku do roszczenia regresowego do momentu oddalenia roszczenia g?ównego;

[...]”.

Post?powanie przed Komisj?

17 Zgodnie z procedur? przewidzian? w art. 93 traktatu Komisja stwierdzi?a w decyzji 91/538, i? system z 1987 r. by? niezgodny ze wspólnym rynkiem w rozumieniu art. 92 traktatu EWG (po zmianie art. 92 traktatu WE a nast?pnie art. 87 WE) i w konsekwencji nie móg? by? d?u?ej wdra?any, poniewa? obowi?zkowe op?aty nak?adane by?y na etapie uboju równie? na zwierz?ta i produkty pochodz?ce z innych pa?stw cz?onkowskich.

18 W pismach z dnia 7 grudnia 1995 r. i 20 maja 1996 r. Królestwo Belgii notyfikowa?o zgodnie z art. 93 ust 3 traktatu projekt uregulowa? prawnych przewiduj?cych zniesienie systemu z 1987 r. i zast?pienie go nowym systemem.

19 Ów projekt ustawy, który nast?pnie sta? si? ustaw? z 1998 r., przewidywa? w szczególno?ci rozwi?zanie problemu nak?adania op?aty na przywo?one zwierz?ta, który doprowadzi? Komisj? do stwierdzenia w decyzji 91/538 niezgodno?ci systemu z 1987 r. ze wspólnym rynkiem.

20 W decyzji Komisji z dnia 30 lipca 1996 r. zatwierdzaj?cej pomoc pa?stwa w ramach przepisów art. [87] i [88] traktatu WE (Dz.U. 1997, C 1, s. 2) rzeczony projekt ustawy zosta? uznany za zgodny ze wspólnym rynkiem.

Post?powania przed s?dami krajowymi i pytania prejudycjalne

Sprawa C?89/10

21 Q?Beef jest przedsi?biorstwem belgijskim, prowadz?cym dzia?alno?? w zakresie handlu zwierz?tami, a w szczególno?ci w zakresie ich wywozu. W ramach wywozu uiszcza?a ona ró?ne op?aty na rzecz pa?stwa belgijskiego zgodnie z uregulowaniem maj?cym zastosowanie do funduszu. Q?Beef twierdzi, i? mi?dzy styczniem 1993 r. a kwietniem 1998 r. wp?aci?a ca?kowit? kwot? 137 164 EUR, której zwrotu domaga si? od pa?stwa belgijskiego.

22 W nast?pstwie wyroku z dnia 21 pa?dziernika 2003 r. w sprawach po??czonych C?261/01 i C?262/01 van Calster i in., Zb.Orz. s. I-?12249, w którym orzeczono, i? ustawie z 1998 r. nie mo?na by?o przyzna? mocy wstecznej w stosunku do okresu poprzedzaj?cego decyzj? Komisji stwierdz?c? zgodno?? ze wspólnym rynkiem projektu ustawy, który by? u podstaw tej ustawy, w dniu 2 kwietnia 2007 Q?Beef wnios?a przeciwko pa?stwu belgijskiemu do Rechtbank van eerste aanleg te Brussel powództwo o zwrot omawianych op?at.

23 Wed?ug s?du krajowego zgodnie z art. 100 pkt 1 skoordynowanych ustaw o rachunkowo?ci

państwowej pięcioletni termin przedawnienia rozpoczyna bieg, w odniesieniu do wierzytelności Q&Beef wobec państwa belgijskiego, w dniu 1 stycznia roku budżetowego, w trakcie którego wierzytelność ta powstała – w tym przypadku chodzi o rok wejścia w życie ustawy z 1998 r. – czyli w dniu 1 stycznia 1998 r. ze względu na ustanowione przez ten akt prawny potrącenie wierzytelności należnych z tytułu nowego systemu z opłatami uiszczonymi na mocy systemu z 1987 r. i upływu w dniu 31 grudnia 2002 r. o północy. Ponieważ stosowna skarga została doręczona państwu belgijskiemu w dniu 2 kwietnia 2007 r., zgodnie z prawem belgijskim wierzytelność Q&Beef wobec państwa belgijskiego jest przedawniona. Według sądu krajowego w świetle prawa krajowego wyżej wymieniony wyrok w sprawie van Calster i in. wywiera jedynie skutek deklaratoryjny i nie powoduje rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia.

24 W związku z powyższym Rechtbank van eerste aanleg te Brussel postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy prawo wspólnotowe stoi na przeszkodzie temu, by sąd krajowy stosować termin przedawnienia wynoszący pięć lat, przewidziany w krajowym porządku prawnym dla wierzytelności wobec państwa, do powództw o zwrot opłat uiszczonych państwu czonkowskiemu na podstawie mieszanego systemu pomocy i opłat, który okazał się nie tylko w części bezprawny, lecz również w części niezgodny z prawem wspólnotowym, wpłaconych przed wejściem w życie zastępującego pierwszy system nowego systemu pomocy i opłat obowiązkowych, który został uznany w ostatecznej decyzji Komisji za zgodny z prawem wspólnotowym, ale nie w zakresie, w jakim opłaty te nakładane są z mocą wsteczną za okres przed wydaniem tej decyzji?

2) Czy prawo wspólnotowe stoi na przeszkodzie temu, aby państwa członkowskie mogło powoływać się na krajowe terminy przedawnienia, które są dla szczególnie korzystne w porównaniu z krajowym prawem powszechnym, dla obrony w postępowaniu wszczętym przeciwko niemu przez jednostkę w celu zapewnienia ochrony praw, które jednostka ta czerpie z traktatu WE, w przypadku takim jak opisany przez sąd krajowy, w którym te szczególnie korzystne krajowe terminy przedawnienia uniemożliwiają wydanie zwrotu opłat uiszczonych na rzecz państwa czonkowskiego z tytułu mieszanego systemu pomocy i opłat, który okazał się nie tylko w części bezprawny, lecz również w części niezgodny z prawem wspólnotowym, w sytuacji gdy Trybunał Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich stwierdził niezgodność z prawem wspólnotowym dopiero po wygaśnięciu tych szczególnie korzystnych krajowych terminów przedawnienia, chociaż niezgodność z prawem istniała już przedtem?”.

Sprawa C-96/10

25 Pan Bosschaert jest rolnikiem, który w latach 1989–1996 uiszcza na rzecz spółek Goossens opłaty przeznaczone na zasilenie funduszu z tytułu zwierzęt ubitych na jego zlecenie. Pan Bosschaert najpierw wpłacił środki do Vleesgroothandel Georges Goossens en Zonen NV, która z kolei odprowadzała opłaty do Slachthuizen Goossens NV, która wreszcie wpłacała je na rachunek funduszu. Pan Bosschaert domaga się zwrotu tych opłat wynoszących łącznie 38 842,46 EUR ze względu na to, że zostały one nałożone bezprawnie, gdyż stosowane w tej dziedzinie uregulowania są niezgodne z prawem Unii.

26 W dniu 31 lipca 2007 r. po wydaniu ww. wyroku w sprawie van Calster i in. pan Bosschaert wniósł do Rechtbank van eerste aanleg te Brussel powództwo tytułem głównym przeciwko państwu belgijskiemu o zwrot uiszczonych nienależnie opłat i tytułem ewentualnym przeciwko spółkom Goossens, na wypadek gdyby jego skarga bezpośrednio przeciwko państwu belgijskiemu nie została uwzględniona.

27 W pismach złożonych w dniu 21 listopada 2007 r. w ramach tego postępowania spółki

Goossens wystąpił z dwoma pytaniami incydentalnymi względem państwa belgijskiego: po pierwsze z roszczeniem regresowym na wypadek zasądzenia zwrotu przez nie opłaconych przez pana Bosschaerta i po drugie z roszczeniem o zwrot opłaconych przez nie same na rzecz funduszu.

28 Podobnie jak w sprawie C-89/10 sąd krajowy zaznacza, że w świetle prawa belgijskiego zarówno bezpośrednia skarga pana Bosschaerta przeciwko państwu belgijskiemu dotycząca zwrotu, jak też taka skarga spółek Goossens uległy przedawnieniu. Sąd krajowy uważa również wbrew twierdzeniom pana Bosschaerta i spółek Goossens, iż wyrok w sprawach połączonych van Calster i in. ma charakter czysto deklaratoryjny, skoro nie stwierdzono w nim, że dokonane płatności były nienależne, a jedynie ograniczono się do stwierdzenia, że opłaty były niezgodne z prawem ze względu na to, że zostały nałożone z mocą wsteczną.

29 Ze względu natomiast na to, że skargi wniesione przez pana Bosschaerta i spółki Goossens należy uznać za „roszczenia osobiste”, ulegają one przedawnieniu po upływie dziesięciu lat. Jako że termin ten wprowadzono dla sporów pomiędzy jednostkami w ustawie z dnia 10 czerwca 1998 r. zmieniającej kodeks cywilny, rozpoczął on bieg dopiero w dniu 27 lipca 1998 r., w którym to ustawa ta weszła w życie. W konsekwencji w dniu 31 lipca 2007 r., kiedy to wniesiono skargę, nie upłynął jeszcze termin przedawnienia. Jeżeli chodzi o powództwa regresowe przeciwko państwu belgijskiemu, wytoczone przez spółki Goossens w dniu 21 listopada 2007 r., a fortiori nie można ich uznać za przedawnione, gdyż ich wytoczenie nastąpiło po wniesieniu skarg pana Bosschaerta w lipcu 2007 r.

30 W tych okolicznościach Rechtbank van eerste aanleg te Brussel postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z trzema pytaniami prejudycjalnymi, z których pierwsze i trzecie są identyczne odpowiednio z pytaniami pierwszym i drugim, które przedstawiono w sprawie C-89/10 i przytoczono w pkt 24 powyżej, zaś pytanie drugie brzmi następująco:

„Czy w przypadku, w którym państwo członkowskie nakłada opłaty na jednostkę, która ze swej strony jest zobowiązana do przenoszenia tych opłat na inne jednostki, z którymi prowadzi działalność handlową w sektorze, dla którego państwo członkowskie przewidziało mieszany system pomocy i opłat, który okazał się następnie nie tylko w całości bezprawny, lecz również niezgodny z prawem wspólnotowym, prawo wspólnotowe stoi na przeszkodzie temu, by dla tych jednostek zgodnie z przepisami krajowymi obowiązywał krótszy termin przedawnienia na podstawie od państwa członkowskiego zwrotu opłat niezgodnych z prawem wspólnotowym, podczas gdy wobec innego przedsiębiorcy prywatnego obowiązuje dłuższy termin na podstawie zwrotu tych samych opłat, wobec czego może on znajdować się w sytuacji, w której wierzytelność wobec niego nie jest przedawniona, ale wierzytelność wobec państwa członkowskiego tak, oraz przedsiębiorca ten może zostać pozwany przez inne podmioty gospodarcze i ewentualnie musi wystąpić przeciwko państwu członkowskiemu z roszczeniem regresowym, niemniej nie może od państwa członkowskiego zwrotu opłat, które sam uiszczył mu bezpośrednio”.

31 Na mocy postanowienia prezesa Trybunału z dnia 6 kwietnia 2010 r. sprawy C-89/10 i C-96/10 zostały połączone do celów procedury pisemnej i ustnej, jak również do celów wydania wyroku.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

Uwaga wstępna

32 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem w braku uregulowań Unii w danym zakresie do wewnętrznego porządku prawnego każdego państwa członkowskiego należy wyznaczenie właściwych sądów oraz ustanowienie szczegółowych zasad proceduralnych dotyczących

rodków zaskarżenia mających na celu zapewnienie ochrony praw jednostek wynikających z prawa Unii, o ile, po pierwsze, zasady te nie będą mniej korzystne od zasad dotyczących podobnych rodków istniejących w prawie krajowym (zasada równoważności), a po drugie, nie uczyni one wykonywania praw przyznanych przez porządek prawny Unii praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym (zasada skuteczności) (zob. w szczególności wyrok z dnia 19 maja 2011 r. w sprawie C-452/09 *Iaia i in.*, dotychczas nieopublikowany w Zbiorze, pkt 16 i przytoczone tam orzecznictwo).

W przedmiocie pytania pierwszego w sprawach C-89/10 i C-96/10

33 W pytaniu tym sąd krajowy stara się w istocie ustalić, czy w okolicznościach takich jak będące przedmiotem toczącego się przed nim postępowania prawo Unii przeciwstawia się stosowaniu pięcioletniego terminu przedawnienia przewidzianego w krajowym porządku prawnym dla wierzytelności wobec państwa, do powództw o zwrot opłat uiszczonych z naruszeniem prawa Unii na podstawie „mieszanego systemu pomocy i opłat”.

34 W tym względzie należy przypomnieć, iż przy braku zharmonizowanych reguł zwracania opłat nałożonych z naruszeniem prawa Unii państwa członkowskie zachowują prawo stosowania zasad proceduralnych przewidzianych w ich wewnętrznym porządku prawnym, w szczególności w zakresie terminów prekluzji, z zastrzeżeniem przestrzegania zasad równoważności i skuteczności.

35 Wydaje się, że w niniejszej sprawie zasada równoważności nie została naruszona, gdy pięcioletni termin przedawnienia ma zastosowanie do wszystkich wierzytelności wobec państwa belgijskiego, a jego stosowanie nie zależy od tego, czy wierzytelności wynikają z naruszenia prawa krajowego lub prawa Unii, czego sprawdzenie należy do sądu krajowego.

36 Jeżeli chodzi o zasadę skuteczności, Trybunał uznał za zgodne z prawem Unii ustalenie rozśdnych terminów na wniesienie skargi pod rygorem prekluzji, dla zachowania pewności prawa, która chroni jednocześnie zainteresowanego podatnika i organ administracji. Terminy takie nie czyni bowiem praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym wykonywanie uprawnień przysługujących w porządku prawnym Unii, nawet jeżeli z istoty rzeczy upływ tych terminów powoduje odrzucenie wniesionej skargi w całości lub w części. W tym względzie przykładowo krajowy trzyletni termin prekluzji został uznany za rozśdny (zob. podobnie wyrok z dnia 15 kwietnia 2010 r. w sprawie C-542/08 *Barth*, Zb.Orz. s. I-3189, pkt 29).

37 Jak wynika z postanowień odsyłających, w sprawach przed sądem krajowym bezsporne jest, iż mającym zastosowanie terminem przedawnienia jest termin pięcioletni, który to, w braku przedstawienia Trybunałowi szczególnych okoliczności nie może być uznany za sprzeczny z zasadą skuteczności.

38 Na pierwsze pytanie prejudycjalne w sprawach C-89/10 i C-96/10 należy w konsekwencji odpowiedzieć, że w okolicznościach takich jak będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym prawo Unii nie przeciwstawia się stosowaniu pięcioletniego terminu przedawnienia przewidzianego w krajowym porządku prawnym dla wierzytelności wobec państwa, do powództw o zwrot opłat uiszczonych z naruszeniem prawa Unii na podstawie „mieszanego systemu pomocy i opłat”.

W przedmiocie pytania drugiego w sprawie C-96/10

39 W pytaniu tym sąd krajowy dąży w istocie do ustalenia, czy prawo Unii przeciwstawia się uregulowaniu krajowemu, które w okolicznościach takich jak będące przedmiotem toczącego się przed nim postępowania przyznaje jednostce dłuższy termin na odzyskanie opłat od innej

jednostki występującej jako pośrednik, któremu uściśla je ona i który uściśla je w imieniu pierwszej jednostki na rzecz państwa, podczas gdy do powództwa pierwszej jednostki zastosowanie miałoby krótszy termin, gdyby uściślała ona opłaty bezpośrednio na rzecz państwa.

40 W niniejszej sprawie zdaniem sądu krajowego skargi pana Bosschaerta i spółek Goossens przeciwko państwu dotyczące zwrotu przedawniły się ze względu na szczególny pięcioletni termin przedawnienia przewidziany dla wierzytelności wobec państwa, podczas gdy skarga pana Bosschaerta przeciwko tym spółkom nie uległa przedawnieniu, ponieważ została wniesiona przed upływem dziesięcioletniego terminu przedawnienia mającego zastosowanie do zwrotu nienależnych świadczeń pomiędzy jednostkami.

41 W tym kontekście należy również przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału prawo Unii nie zabrania państwu członkowskiemu powoływania się – dla obrony przed powództwami o zwrot podatków pobranych z naruszeniem prawa wspólnotowego – na trzyletni krajowy termin prekluzji, będący odstępstwem od wspólnego systemu roszczeń o zwrot nienależnych świadczeń między jednostkami, który objęty jest terminem bardziej korzystnym, w sytuacji gdy wskazany termin prekluzji stosowany jest w taki sam sposób do roszczeń o zwrot podatków, których źródłem jest prawo Unii, oraz do roszczeń opartych na prawie wewnętrznym (zob. wyroki z dnia 15 września 1998 r.: w sprawie C-231/96 Edis, Rec. s. I-4951, pkt 39; w sprawie C-260/96 Spac, Rec. s. I-4997, pkt 23; z dnia 10 września 2002 r. w sprawach połączonych C-216/99 i C-222/99 Prisco i CASER, Rec. s. I-6761, pkt 70).

42 Ponadto terminy przedawnienia mają ogólnie na celu zapewnienie pewności prawa, która chroni jednocześnie podatnika i zainteresowany organ administracji (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Edis, pkt 35; wyrok z dnia 28 października 2010 r. w sprawie C-367/09 SGS Belgium i in., Zb.Orz. s. I-1076, pkt 68). Trybunał orzekł również, iż zasada skuteczności nie zostaje naruszona w przypadku obowiązywania terminu krajowego, który jest rzekomo korzystniejszy w przypadku organów podatkowych niż termin przedawnienia obowiązujący w przypadku jednostek (zob. podobnie wyrok z dnia 8 maja 2008 r. w sprawach połączonych C-95/07 i C-96/07 Ecotrade, Zb.Orz. s. I-3457, pkt 49–54).

43 Zasada skuteczności została natomiast naruszona w sytuacji, w której spółki Goossens nie miałyby ani prawa do uzyskania zwrotu danej opłaty w okresie pięciu lat, ani możliwości zwrócenia się przeciwko państwu w następstwie wystąpienia po upływie tego terminu przez pana Bosschaerta przeciwko tym spółkom z powództwem o zwrot nienależnych świadczeń, przez co przypisywalne państwu konsekwencje uiszczenia nienależnych opłat ponosiłyby jedynie te będące pośrednikami spółki.

44 Niemniej jednak zdaniem sądu krajowego w toczącym się przed nim postępowaniu, wbrew twierdzeniom rzędu belgijskiego wyrażonym w jego uwagach na piśmie, jakkolwiek zasądzone zwrot nienależnie pobranych przez spółki Goossens opłat panu Bosschaertowi, to mogły one odzyskać te sumy od państwa, wnosząc przeciwko niemu nie tyle powództwo o zwrot, którego termin uległ już przedawnieniu ze względu na szczególny, pięcioletni termin prekluzji, co powództwo regresowe dotyczący zobowiązania osobistego. Według sądu krajowego powództwa regresowe wniesione przez spółki Goossens w dniu 21 listopada 2007 r. przeciwko państwu belgijskiemu nie uległy bowiem przedawnieniu.

45 W konsekwencji na pytanie drugie w sprawie C-96/10 należy odpowiedzieć, że w okolicznościach takich jak będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym prawo Unii nie przeciwstawia się uregulowaniu krajowemu, które przyznaje jednostce dłuższy termin na uzyskanie zwrotu opłat od innej jednostki występującej jako pośrednik, któremu nienależnie uściśla je ona i który uściśla je na rachunek pierwszej jednostki na rzecz państwa, podczas gdy do powództwa pierwszej jednostki zastosowanie miałoby krótszy termin stanowiący odstępstwo od

powszechnie obowiązujących zasad dotyczących powództw o zwrot nienależnych świadczeń, gdyby uiciła ona opłaty bezpośrednio na rzecz państwa, o ile jednostki działające jako poddani mogły rzeczywiście dochodzić od państwa kwot ewentualnie uiszczonych w imieniu innych jednostek.

W przedmiocie pytania drugiego w sprawie C-89/10 i pytania trzeciego w sprawie C-96/10

46 W pytaniu tym sąd krajowy zmierza w istocie do wyjaśnienia, czy w okolicznościach takich jak w toczącym się przed nim postępowaniu stwierdzenie przez Trybunał, w wyroku wydanym po rozpoznaniu odesłania prejudycjalnego, niezgodności z prawem Unii wstecznego oddziaływania omawianego uregulowania krajowego wywiera wpływ na rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia przewidzianego w prawie krajowym w odniesieniu do wierzytelności wobec państwa.

47 Po pierwsze, należy uściślić, iż jak zaznaczył rzecznik generalny w pkt 55 opinii, kwestia określenia rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia należy zasadniczo do prawa krajowego. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem ewentualne stwierdzenie przez Trybunał naruszenia prawa Unii nie ma zasadniczo wpływu na początek biegu terminu przedawnienia (zob. ww. wyrok w sprawie Iala i in., pkt 22 i przytoczone tam orzecznictwo).

48 Po drugie, wbrew twierdzeniom skarżących i zgodnie z utrwalonym orzecznictwem wyrok wydany w trybie prejudycjalnym ma nie konstytutywny, a wyjątkowo deklaratorywny charakter, z tym że co do zasady wywołuje on skutki z mocą wsteczną, od daty wejścia w życie interpretowanego przepisu (zob. wyrok z dnia 12 lutego 2008 r. w sprawie C-2/06 Kempter, Zb.Orz. s. I-411, pkt 35 i przytoczone tam orzecznictwo).

49 Co się tyczy początku biegu terminu przedawnienia, Trybunał rzeczywiście orzekł, że do chwili prawidłowej transpozycji dyrektywy uchybiające swym zobowiązaniom państwo członkowskie nie może powołać się na opóźnienie we wniesieniu przez jednostkę skargi sądowej przeciwko niemu w celu ochrony uprawnień przyznanych tej jednostce przepisami dyrektywy, gdy termin na wniesienie skargi w prawie krajowym rozpoczyna bieg dopiero z tej chwili (zob. wyrok z dnia 25 lipca 1991 r. w sprawie C-208/90 Emmott, Rec. s. I-4269, pkt 23).

50 Niemniej jednak w licznych orzeczeniach wydanych po ww. wyroku w sprawie Emmott Trybunał przyznał, iż uchybiające swym zobowiązaniom państwo członkowskie może powołać się na prekluzję w stosunku do skarg sądowych, chociażby w dniu wniesienia skargi nie dokonało jeszcze prawidłowej transpozycji spornej dyrektywy. Trybunał orzekł, iż rozstrzygnięcie w ww. sprawie Emmott było uzasadnione okolicznościami właściwymi dla sprawy, w której zapadł ten wyrok, w której prekluzja doprowadziła do całkowitego pozbawienia skarżącej w postępowaniu przed sądem krajowym możliwości powołaania się na jej prawo na podstawie dyrektywy (zob. ww. wyrok w sprawie Iala i in., pkt 19 i przytoczone tam orzecznictwo).

51 W tym względzie Trybunał uściślił, iż prawo Unii stoi na przeszkodzie powołaaniu się przez organ krajowy na upływ rozsądnego terminu przedawnienia jedynie w sytuacji, gdy zachowanie organów krajowych w połączeniu z istnieniem instytucji prekluzji doprowadziło do całkowitego pozbawienia danej osoby możliwości dochodzenia swoich praw przed sądami krajowymi (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Barth, pkt 33; ww. wyrok w sprawie Iala i in., pkt 21).

52 Według sądu krajowego w zawiśłych przed nim sprawach termin przedawnienia rozpoczął bieg w dniu 1 stycznia 1998 r. i upłynął w dniu 31 grudnia 2002 r., podczas gdy ww. wyrok w sprawie van Calster i in. ogłoszono dopiero w dniu 21 października 2003 r., czyli na długo po tym, jak upłynął szczególny pięcioletni termin przedawnienia. Niemniej jednak określenie początku biegu rzeczonych terminów na dzień 1 stycznia 1998 r. nie mogło doprowadzić do

całkowitego pozbawienia zainteresowanych osób możliwości dochodzenia przed sądami krajowymi praw, które przysługują im na mocy prawa Unii, jak wykazały to skargi sądowe wniesione do belgijskich sądów w sprawie van Calster i in., w której zapadł wyrok.

53 W świetle powyższych rozważań na pytanie drugie w sprawie C-89/10 i pytanie trzecie w sprawie C-96/10 należy odpowiedzieć, że w okolicznościach takich jak w postępowaniu przed sądem krajowym stwierdzenie przez Trybunał, w wyroku wydanym po rozpoznaniu odesłania prejudycjalnego, niezgodności z prawem Unii wstecznego oddziaływania omawianego uregulowania krajowego nie wywiera wpływu na rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia przewidzianego w prawie krajowym w odniesieniu do wierzytelności wobec państwa.

W przedmiocie kosztów

54 Dla stron postępowania przed sądem krajowym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed tym sądem, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż poniesione przez strony postępowania przed sądem krajowym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

- 1) **W okolicznościach takich jak będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym prawo Unii nie przeciwstawia się stosowaniu pięcioletniego terminu przedawnienia przewidzianego w krajowym porządku prawnym dla wierzytelności wobec państwa, do powództw o zwrot opłat uiszczonych z naruszeniem prawa Unii na podstawie „mieszanego systemu pomocy i opłat”.**
- 2) **W okolicznościach takich jak będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym prawo Unii nie przeciwstawia się uregulowaniu krajowemu, które przyznaje jednostce dłuższy termin na uzyskanie zwrotu opłat od innej jednostki występującej jako pośrednik, któremu nienależnie uiszcza je ona i który uiszcza je na rachunek pierwszej jednostki na rzecz państwa, podczas gdy do powództwa pierwszej jednostki zastosowanie miałoby krótszy termin stanowiący odstępstwo od powszechnie obowiązujących zasad dotyczących powództw o zwrot nienależnych świadczeń, gdyby uiszczała ona opłaty bezpośrednio na rzecz państwa, o ile jednostki działające jako pośrednicy mogły rzeczywiście dochodzić od państwa kwot ewentualnie uiszczonych w imieniu innych jednostek.**
- 3) **W okolicznościach takich jak będące przedmiotem postępowania przed sądem krajowym stwierdzenie przez Trybunał, w wyroku wydanym po rozpoznaniu odesłania prejudycjalnego, niezgodności z prawem Unii wstecznego oddziaływania omawianego uregulowania krajowego nie wywiera wpływu na rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia przewidzianego w prawie krajowym w odniesieniu do wierzytelności wobec państwa.**

Podpisy

* – Język postępowania: niderlandzki.